

תנ"ך

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים.

חלק א – בראשית	–	(20×3)	–	60	נקודות
חלק ב – מלכים ב וישעיה	–	(14×2)	–	28	נקודות
חלק ג – יונה ותהלים	–	(12×1)	–	12	נקודות
סה"כ	–		–	100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טייטה" בראש כל עמוד המשמש טייטה.
כתיבת טייטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

חלק א – בראשית (60 נקודות)ענה על שלוש מן השאלות 1-5 (לכל שאלה – 20 נקודות).**1. פרקים א'-ב' – סיפור הבריאה****א.** בפרק א' מתוארים ששת ימי הבריאה בתבנית שלרוב חוזרת על עצמה.**(1)** ציין מהי החריגה מן התבנית בתיאור היום הראשון, והסבר את החריגה על פי פירוש שלמדת.**(2)** ציין מהי החריגה מן התבנית בתיאור היום השלישי, והסבר את החריגה על פי פירוש שלמדת.

(8 נקודות)

ב. (1) בריאת האישה מוזכרת בפרק א', פסוק כ"ז, ובפרק ב', פסוקים כ"א-כ"ב.

— מהי הסתירה לכאורה בין שני הפרקים בנוגע לסיפור בריאת האישה?

— ישב סתירה זו על פי פירוש שלמדת.

(2) עיין בפרק ב', פסוקים י"ח-כ"ב, ובדברי רמב"ן שלפניך.רמב"ן (לפסוק כ'): "הנכון בעיניי כי לא היה החפץ [הרצון] לפניו יתברך לקחת צלעו ממנו עד שידע האדם

שאין בנבראים עזר לו, ושיתאווה שיהיה לו עזר כמותם [...], וזה טעם 'ולאדם לא מצא עזר כנגדו'."

כתוב מהו הקושי העולה מסדר העניינים שבפסוקים, והסבר את היישוב של רמב"ן לקושי זה.

(8 נקודות)

ג. "עזר כנגדו" (פרק ב', פסוק י"ח).רש"ר הירש (לפסוק י"ח): "האישה נוטלת חלק מן החובות, הכלולות בתפקיד האדם; כך יוכל האיש למלא

ביתר שלמות את החובות שעדיין נותרו לו. אך לשם כך יש צורך שה'עזר' יהא 'כנגדו' – לא 'עימו', אל יפעל עימו

במקום אחד אלא יפעל כנגדו, במקום אחר, בשורה אחת ממולו [...]. האישה עומדת בצד האיש, לא עימו ולא

תחתיו; היא פועלת 'כנגדו', בשורה אחת ובנקודה אחרת. כל אחד יפעל בתחום המיוחד לו וכך ישלימו זה את זה."

מה רש"ר הירש לומד מן המילים "עזר כנגדו" על מעמד האישה לעומת מעמד האיש ועל תפקידיהם בעולם?

(4 נקודות)

2. פרק ט"ו, פסוקים ז'-כ"א — ברית בין הבתרים

א. (1) הברית שבפסוקים אלה מכונה "ברית בין הבתרים".

הסבר מדוע הברית נקראת בשם זה. בתשובתך הסבר את המילה "בין" ואת המילה "בתרים".

(2) עיין בפסוקים י"ג-י"ד.

צטט שני פרטים מדברי ה' לאברהם על פי פסוקים אלה, וכתוב כיצד כל אחד מן הפרטים האלה התממש בתולדות עם ישראל.

(8 נקודות)

ב. "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי" (פסוק י"ד).

(1) מהו הקושי העולה מהבטחה זו?

(2) על פי פירוש שלמדת, כתוב תשובה אחת לקושי זה.

(8 נקודות)

ג. "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים בְּמָה אֲדַע כִּי אֵירָשְׁנָה" (פסוק ח').

רמב"ן: "ביקש אברהם שידע ידיעה אמיתית שיירשנה ולא יגרום חטאו או חטא זרעו למונעה מהם, או שמא יעשו הכנענים תשובה [...] והקב"ה כרת עימו ברית שיירשנה על כל פנים [בכל מצב]".

על פי דברי רמב"ן, כתוב בלשונך ממה חשש אברהם ומה הובטח לו בברית בין הבתרים. (4 נקודות)

3. פרקים כ"ה וכ"ז – יעקב ועשוא. פרק כ"ה

"הֲנֵה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְכָרָה" (פסוק ל"ב).

רש"י: "אמר עשו: מה טיבה של עבודה זו [עבודת הקורבנות המוטלת על הבכורים]?"

אמר לו [יעקב]: כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה [...]

אמר [עשו]: אני הולך למוות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה."

אבן עזרא: "הנה אנכי הולך למוות' – שבכל יום ויום הוא מסתכן בעצמו כאשר יצא לצוד שמא יהרגוהו החיות, וייתכן שימות קודם אביו".

(1) על פי רש"י, הסבר את הקשר בין המילים המודגשות בקו בפסוק ובין הוויתור על הבכורה.

(2) על פי אבן עזרא, הסבר את הקשר בין המילים המודגשות בקו בפסוק ובין הוויתור על הבכורה.

(8 נקודות)

ב. פרק כ"ז

(1) על פי פירוש שלמדת, הסבר מה הייתה הברכה שתכנן יצחק לברך בה את עשו.

(2) על פי פירוש שלמדת, הסבר מדוע התנגדה רבקה לתוכנית של יצחק.

(8 נקודות)

ג. רמב"ן (לפרק כ"ז, פסוק ד'): "לא רצתה לאמר לו [ליצחק], כך הוגד לי מאת ה' טרם לְדַתִּי [על פי הנבואה

בבראשית, פרק כ"ה, פסוק כ"ג], כי אמרה באהבתו אותו [את עשו] לא יברך יעקב, ויניח הכול בידי שמייים, והיא ידעה כי בסיבת זה יתברך יעקב מפיו בלב שלם".

על פי רמב"ן, מדוע לא סיפרה רבקה ליצחק על הנבואה שניתנה לה על אודות עתיד בניהם? (4 נקודות)

4. פרק ל"ז, פסוקים א'-כ"ה – יוסף ואחיו

א. עיין בפרק ל"ז, פסוקים א'-י"א.

ציין שלוש סיבות שבגללן שנאו האחים את יוסף. (8 נקודות)

ב. ספורנו (לפסוק י"ח): "שחשבו את יוסף בליבם נוכל להמית, ושבא אליהם לא לדרוש שלומם, אלא למצוא עליהם עלילה או להחטיאם, כדי שיקללם אביהם או יענישם האל יתברך [...]. בהיות [האחים] כולם צדיקים גמורים [...] איך נועדו לב יחדיו להרוג את אחיהם או למכרו, ולא ניחמו על הרעה?! כי גם כשאמרו 'אבל אשמים אנחנו על אחינו' [פרק מ"ב, פסוק כ"א], לא אמרו שתהיה אשמתם על מכירתו או מיתתו אלא על אכזריותם בהתחננו. והנה הגיד הכתוב כי ציירו בליבם וחשבו את יוסף לנוכל ומתנקש בנפשם להמיתם, בעולם הזה או בעולם הבא או בשניהם, והתורה אמרה 'הבא להרגך השכם להורגו'."

(1) על פי ספורנו, מה הייתה ההצדקה של האחים להרוג את יוסף?

(2) הסבר את הראיה שספורנו מביא מן הפסוק "אָבֶל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ..." (פרק מ"ב, פסוק כ"א) לביסוס פירושו. (8 נקודות)

ג. עיין בפסוקים כ"ד-כ"ה ובמדרש שלפניך.

"אמר הקב"ה לשבטים: אתם מכרתם אחיכם מתוך מאכל ומשתה, שנאמר: 'וישבו לאכל לחם' [פרק ל"ז,

פסוק כ"ה], הרי בניכם נמכרים בשושן מתוך אכילה ושתייה, שנאמר: 'זהמלך והמן ישבו לשתות' [אסתר, פרק

ג', פסוק ט"ו]". (מדרש שוחר טוב על תהלים, מזמור י')

(1) מהי הביקורת של המדרש על המעשה של אחי יוסף?

(2) לפי המדרש, הסבר כיצד העיקרון של "מידה כנגד מידה" בא לידי ביטוי במגילת אסתר.

(4 נקודות)

5. פרק מ"ד – עלילת הגביע ונאום יהודה

א. עלילת הגביע

עיינ בדברי הרמב"ם שלפניך, וענה על השאלה שאחריהם.

רמב"ם, הלכות תשובה, פרק ב': "איזו היא תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו, ופרש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכישלון כוח".

על פי פירוש שלמדת, כיצד בדק יוסף באמצעות הטמנת הגביע אם האחים חזרו בתשובה שלמה? (8 נקודות)

ב. נאום יהודה – פסוקים י"ח-ל"ד

" ויגש אליו יהודה' - ר' נחמיה אומר: הגשה לפיוס".

(בראשית רבה, פרשת וירא, פרשה מ"ט)

(1) הסבר בלשונך את פירושו של רבי נחמיה.

(2) על פי מה שלמדת, ציין שתי מילים מנחות מפסוקים י"ח-ל"ד שאפשר לבסס עליהן את פירושו של

רבי נחמיה, והסבר מדוע.

(8 נקודות)

ג. רמב"ן (לפרק מ"ב, פסוק ט'): "גם העניין השני שעשה [יוסף] להם בגביע, לא שתהיה כוונתו לצערם, אבל חשד

אולי יש להם שנאה בבנימין שיקנאו אותו באהבת אביהם כקנאתם בו. או שמא הרגיש בנימין שהיה ידם ביוסף

ונולדה ביניהם קטטה ושנאה, ועל כן לא רצה [יוסף] שילך עימם בנימין, אולי ישלחו בו ידם, עד בודקו

[עד שבדק] אותם באהבתו".

(1) על פי רמב"ן, מדוע חשד יוסף שיש שנאה בין האחים לבנימין? ציין סיבה אחת לחשד שלו.

(2) על פי רמב"ן, למען מי עשה יוסף את "העניין השני שעשה להם בגביע"?

(4 נקודות)

חלק ב – מלכים ב וישעיה (28 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 6-9 (לכל שאלה – 14 נקודות).

שים לב: שאלה 9 מיועדת לתלמידים שלמדו את יחידת הבחירה "ביטחון והשתדלות".**6. ישעיה, פרק ה'****א. משל הכרם**

עיין בפסוקים א'–ז'.

אפשר לחלק קטע זה לארבעה חלקים ולתת להם את הכותרות האלה: העונש, המשל, הנמשל, פנייה לשומעים שישפטו.

(1) סדר את הכותרות לפי סדר הכתוב. ציין איזה פסוק או אילו פסוקים מתאימים לכל כותרת.

(2) הסבר מדוע סדר זה מחזק את הרושם של דברי הנביא על השומעים.

(5 נקודות)

ב. נבואות ה"הוי"

עיין בפסוקים ח'–י'.

מהו החטא המוזכר בפסוקים אלה? הסבר כיצד העונש על חטא זה מבטא את העיקרון של "מידה כנגד מידה".

(5 נקודות)

ג. "הוי משפמי בבקר שָׁכַר יָדָפוּ מְאַחֲרֵי בְנֵשֶׁף יֵין יְדְלִיקִם" (פסוק י"א).

מהר"י קרא: "בתחילה האדם רודף אחר היין, ומשבוּעַר ליבו בין, שנעשה שיכור, היין רודף אחריו ומתעתע בו.

'מאחרי בנשף יין ידליקם' – יין ידליקו אין כתיב [לא כתוב בפסוק], אלא 'יין יְדְלִיקִם' – היין רודף אחריהם".

(1) על פי מהר"י קרא, מה הם שני השלבים המתוארים בפסוק? צטט את המילים מן הפסוק המתארות כל אחד

מן השלבים.

(2) מהו הלקח בנוגע לשתיית יין שאפשר ללמוד מדברי מהר"י קרא?

(4 נקודות)

7. ישעיה, פרק ז'

א. עיין בפסוקים א'-ו'.

(1) מה הייתה התוכנית של מלך ארם ומלך ישראל?

(2) עיין בפסוק ד' ובמלכים ב, פרק ט"ז, פסוקים ה'-ט'.

מה ציווה הנביא על אחז, וכיצד הפר אחז את ציווי הנביא?

(5 נקודות)

ב. בישעיה, פרק ז', פסוקים ט"ז-י"ז, כתובות נבואת נחמה לממלכת יהודה ונבואת פורענות לממלכת יהודה.

(1) הסבר את נבואת הנחמה.

(2) הסבר את נבואת הפורענות.

(5 נקודות)

ג. העיקרון בפסוק "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום" (משלי, פרק י"ט, פסוק כ"א) בא לידי ביטוי

בישעיה, פרק ז'.

הסבר איך עיקרון זה בא לידי ביטוי גם באחד מן הסיפורים האלה: דור הפלגה (מגדל בבל), יוסף ואחיו, יונה הנביא.

(4 נקודות)

8. ישעיה, פרקים י"א-י"א

א. (1) עיין בפרק י', פסוקים ל"ג-ל"ד.

הסבר את המשל ואת הנמשל שבפסוקים אלו.

(2) עיין במלכים ב, פרק י"ט, פסוקים ל"ה-ל"ו, והסבר בלשונך כיצד התממשה הנבואה שנזכרה בישעיה, פרק י', פסוקים ל"ג-ל"ד.

(5 נקודות)

ב. הסבר את הקשר בין פעולות המלך המשיח המתוארות בפרק י"א, פסוק ד', ובין תוכחת ישעיה בפרק א', פסוקים כ"א-כ"ג. (5 נקודות)

ג. מלבי"ם מפרש שהמשל שבפרק י"א, פסוק א', עוסק בשתי אפשרויות של גאולת ישראל.

מלבי"ם: "אמרו [חי"ל] שביקש ה' לעשות את חזקיהו משיח ואת סנחריב גוג ומגוג, רק [אלא] שגרם איזה חטא [...], ולכן סמך נבואה זו של 'ויצא חטר מגזע ישי' אל מפלת סנחריב [...]. אם יזכו ותהיה הגאולה הכללית תכף בימי חזקיהו, שאז היה עדיין מלכות בית דוד קיימת, והוא במליצה שגזע ישי עדיין קיים [...]. או כי 'ונצר משרשיו יפרה', שהוא אם לא יזכו להיגאל עתה [...]. עד שגם הגזע יתבטל [...]. שתופסק מלכות בית דוד מכול וכול [...]. ולא יישאר רק [אלא] השורש הטמון בארץ [...]. מכל מקום בהגיע הזמן, אז יפרה נצר מן השורש [...]. וסדר הכתוב או 'ויצא חטר' תכף, או על כל פנים 'ונצר משרשיו יפרה'."

(1) על פי מלבי"ם, כתוב מיהו הגזע, מיהו החוטר ומיהו הנצר שבמשל. היעזר בציורים שלפניך לביאור מושגים אלה.

(2) על פי מלבי"ם, מהי הנחמה במילים "ונצר משרשיו יפרה"? (4 נקודות)

שים לב! שאלה זו מיועדת לתלמידים שלמדו את יחידת הבחירה "ביטחון והשתדלות".

9. ביטחון והשתדלות

א. עיין בדברי הימים ב, פרק ל"ב, פסוקים א'-ח'.

בפסוקים אלו חזקיהו מכין את העם להתמודדות עם אשור.

ציין שתי פעולות שעשה חזקיהו המבטאות השתדלות, ופעולה שעשה חזקיהו המבטאת ביטחון.

(5 נקודות)

ב. (1) עיין בדברי רמב"ן שלפניך, העוסקים בהיענות משה לבקשת העם לשלוח מרגלים (במדבר, פרק י"ג, פסוק ב'):

רמב"ן: "ועל כן היה טוב בעיני משה [לשלוח מרגלים] כי הכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס, אבל

יצווה בנלחמים להיחלץ ולהישמר ולארוב".

עיין בדברי רמב"ן שלפניך, העוסקים באיסור על המלך להרבות סוסים (דברים, פרק י"ז, פסוק ט"ז).

רמב"ן: "שלא יבטח על רכבו כי רב ועל פרשיו כי עצמו מאוד, אבל יהיה מבטחו בשם אלוהיו...".

מה רמב"ן לומד מפרשת המרגלים בנוגע להשתדלות הנדרשת בהיערכות למלחמה, ומה הוא לומד מפרשת

המלך בנוגע להשתדלות הנדרשת בהיערכות למלחמה?

(2) עיין בישעיה, פרק כ"ב, פסוקים ט'-י"א.

כתוב איזה מפירושי רמב"ן שהובאו בתת-סעיף ב(1) מתאים לביקורת הנביא שבפסוקים אלו.

נמק את תשובתך.

(5 נקודות)

ג. עיין בבראשית, פרק מ', פסוקים ט', י"ב-י"ד וכ"ג.

(1) על פי הפסוקים, מה הייתה ה"השתדלות" של יוסף, ומה הייתה מטרתה?

(2) "כלי יקר" (לפסוק כ"ג): "שיוסף חטא בזה שתלה ביטחונו בשר המשקים [...] וכנגדם נענש בכפל

השכחה וזלא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו' [...] כי בזמן שאמר יוסף 'אם זכרתני' והוא לשון תנאי,

כאילו אמר אם זכרתני - יש תקווה, ואם לא - אבדה התקווה".

על פי ה"כלי יקר", מה היה החיסרון בהשתדלות של יוסף?

(4 נקודות)

חלק ג – יונה ותהלים (12 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 10-11 (12 נקודות).

10. יונה**א. (1)** על פי פירושים שלמדת, מדוע סירב יונה למלא את השליחות שהטיל עליו ה' כתוב תשובה אחת.**(2)** עיין במדרש שלפניך, וענה על השאלות שאחריו.

מכילתא (מסכתא דפסחא, פרשה א): "יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב, שנאמר: 'ויקם יונה לבר'ח תרשישה מלפני ה' (יונה, א', ג'), מה כתיב 'זיהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר' (יונה, ג', א') – 'שנית' נְדַבֵּר עימו ולא שלישית".

— הסבר את דברי המכילתא "יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב". בתשובתך כתוב מיהו האב, מיהו הבן, ומיהו הטענה המופנית כלפי יונה.

— על פי המכילתא, מה היה עונשו של יונה?

(6 נקודות)

ב. (1) עיין בפרק ד', פסוקים י'-י"א.

מה ה' מלמד את יונה באמצעות ייבוש הקיקיון? (6 נקודות)

11. תהלים, מזמור ל'**א. (1)** בפסוקים ב'-ד' המתפלל מודה לה' על הצלתו מצרה.

על פי פירושים שלמדת, מהי הצרה שממנה נושע המתפלל? כתוב שתי תשובות.

(2) "כִּי רָגַע בְּאָפוּ חַיִּים בְּרָצוֹנוֹ" (פסוק ו').

הסבר את השבח לה' שבפסוק זה.

(6 נקודות)

ב. (1) עיין בפסוקים ז'-ח'.

על פי פסוקים אלה, מה הייתה המחשבה המוטעית של המתפלל, ובעקבות מה הוא הבין שטעה?

(2) במזמור המתפלל מודה לה' על הצלתו.

על פי פסוקים י"א-י"ג, מהי תכלית ההצלה?

(6 נקודות)

בהצלחה!